

O e f e n i n g b a a r t k u n s t

Praktijkgericht Onderzoek naar het 'kunstgehalte' van creatieve mbo-opleidingen van ROC Midden Nederland.

De functie van kunst- en cultuureducatie in het mbo nader bezien.

Marc Verhaegh

Universiteit Utrecht, Centrum voor Onderwijs en Leren (start feb. 2012)

Begeleider: Dr. D. Knezic

Mei 2014

Inhoud

Vooraf.....	3
Dank.....	3
Inleiding.....	4
Theoretisch kader.....	4
<i>Creatieve mbo-opleidingen</i>	4
<i>Kunstonderwijs</i>	6
<i>Hoog en laag</i>	7
<i>Leerling, gezelschap, meester</i>	8
Hoofdvraag.....	8
Verwachtingen.....	9
Methode.....	10
Deelnemers.....	10
Opzet.....	11
Analysemethode.....	11
Resultaten.....	12
<i>Vaardige professional</i>	12
<i>Brede culturele achtergrond</i>	13
Conclusie en discussie.....	19
Literatuur.....	21
Bijlagen.....	23
1 Interviewvragen.....	23
2 Professionele eigenschappen.....	25

Vooraf

De relatief jonge geschiedenis van- en de grote belangstelling van studenten voor creatieve mbo-opleidingen maken ze tot een gewild onderzoeksobject. (Buisman & Van den Dungen, 2012; IJdens, 2010; Wijnen, 2010; Laarakker & IJdens, 2010; Buisman, Van den Dungen & Fleur, 2010; Ros, 2010; Le Cosquino de Bussy, 2005) Ook ik, als docent in het mbo met een achtergrond van kunstgeschiedenis en theaterwetenschap, ben hierin geïnteresseerd. Met name naar hoeveel aandacht er aan kunst wordt besteed in deze opleidingen, die toch mensen voor de creatieve industrie moeten afleveren. Die creatieve industrie is een behoorlijk dynamisch werkveld. “Creatieve mbo-opleidingen leiden op tot een beroep in een sector met een breed, beweeglijk en veelal ongestructureerd karakter”, benadrukken Buisman en Van den Dungen in 2012 nog eens.

Kunst op het mbo, kan dat eigenlijk wel? Mbo'ers, dat zijn toch doeners? Kunstenaars beginnen met een concept. De eeuwenoude spanning tussen hoge en lage cultuur is ook hier voelbaar. Arthur C. Danto, in zijn in 2013 verschenen boek *What art is*, ziet kunst als ‘embodied meaning’ en die in kunstwerken belichaamde betekenis heeft het karakter van een ‘wakeful dream’.

Het ‘kunstgehalte’ van creatieve mbo-opleidingen van ROCMN heb ik onderzocht in een drietal interviews met vier personen, die ieder een andere positie in de organisatie innemen, maar wel allen deel uitmaken van het Creative College van ROC Midden Nederland.

De beroepen waarin studenten van creatieve mbo-opleidingen straks terecht zullen komen, zijn dat beroepen met een hoog ‘kunstgehalte’? Sluiten de beroepen van de creatieve industrie goed aan op het opleidingsniveau van de creatieve mbo-opleidingen?

Dank

Bij de totstandkoming van dit verslag ben ik oneindig veel dank verschuldigd aan mijn vrouw Maud Coppes. Haar niet aflatende steun voor- en geloof in mij en niet te vergeten haar oneindige stoet zorgzame kopjes thee, hebben uiteindelijk tot dit verslag geleid. Dankjewel Maud.

Inleiding

Om een kader te schetsen waarbinnen onderzocht kan worden wat het 'kunstgehalte' is van creatieve mbo-opleidingen, zal ik eerst uiteenzetten hoe en binnen welke kaders deze creatieve mbo-opleidingen zijn ontstaan en voor welk werkveld zij opleiden. Ten tweede zal ik nadere toelichting geven op begrippen als kunst en kunsteducatie en hoe die in ons onderwijsstelsel zijn opgenomen. Daarbij zal ook het verschil tussen zogenaamde hoge en lage kunst ter sprake komen.

Theoretisch kader

Creatieve mbo-opleidingen

In de 20ste eeuw heeft het beroepsonderwijs heel wat ontwikkelingen doorgemaakt. Aan het einde van die eeuw, in 1996 is daar de WEB, de Wet educatie en beroepsonderwijs: een nieuw wettelijk kader waarin zeer uiteenlopende opleidingen zijn ondergebracht. Het mbo is het op één na grootste type onderwijs in Nederland. Volgens de MBO Raad (2010) volgden in het schooljaar 2009-2010 in totaal 537.000 studenten een mbo-opleiding.

Met de WEB werd ook de financiering van de ROC's geregeld waarbij het aantal leerlingen en het aantal diploma's de belangrijkste graadmeters zijn voor het toekennen van budgetten vanuit de overheid. Het bedrijfsleven kwam op iets grotere afstand van de opleidingen te staan. Zij waren nu vooral aan zet in het kader van de beroepspraktijkvorming, de stage in het leerbedrijf. (IJdens, 2010)

Na de eeuwwende werden er diverse initiatieven ontwikkeld om naast het hbo ook in het mbo kunstopleidingen van de grond te krijgen. Het Landelijk Platform Mbo-Kunstonderwijs ijverde sinds 2004 voor de invoering van een formele structuur van het mbo-kunstonderwijs, lanceerde pilotprojecten en trad op als spreekbuis van een aantal ROC's die de sprong wilden wagen. Het ministerie van onderwijs wilde de eindtermen goed geformuleerd hebben, die de kenniscentra vervolgens in beroepscompetentieprofielen vertaalde samen met vertegenwoordigers – beroepsbeoefenaren, werkgevers, vakbonden – van de in die tijd sterk opkomende 'creative industries'. Le Cosquino de Bussy (2005) verklaart de term beroepscompetentieprofiel:

BCP's zijn beschrijvingen van werkzaamheden van geslaagde beroepsbeoefenaren in termen van taken en daarvoor benodigde competenties. Vanuit de BCP's wordt vervolgens een kwalificatieprofiel ontwikkeld dat meer dan één beroep kan omvatten. Dit zijn de eindtermen waartoe de opleidingen moet opleiden. De scholen zijn vervolgens autonoom in het ontwikkelen van curricula waarmee deelnemers tot de voorgeschreven eindtermen opgeleid kunnen worden. (p. 14)

Op die scholen werden bestaande opleidingen omgebouwd en nieuwe eraan toegevoegd. Al snel bleek er een behoorlijke vraag naar deze creatieve opleidingen en binnen de kortste keren waren vele ROC's alweer in een concurrentiestrijd om de leerlingen verwikkeld. IJdens (2010) signaleert dat als gevolg daarvan ook al snel de controverse tussen arbeidsvraag en onderwijsvraag de kop opstak.

Het gaat er steeds om welke van beide principes het primaat moet krijgen: dat jonge mensen via het beroepsonderwijs in staat gesteld worden hun talent te ontwikkelen in een door hen zelf gekozen richting of dat het beroepsonderwijs zo goed mogelijk voorziet in de behoefte van de arbeidsmarkt aan geschikte nieuwe arbeidskrachten. (p. 15)

In de beginjaren van deze creatieve mbo-opleidingen tot ongeveer 2007 en zeker bij pilots en 'proeftuinopleidingen' bezigde ieder ROC een wirwar aan namen en aanduidingen om zich van de ander te onderscheiden. Over het opleidingsdoel bestond wel consensus: de creatieve industrie. "Er bestaat echter geen eenduidige definitie en afbakening van dit werkveld en van de creatieve opleidingen die zich daar op richten." (IJDens, 2010, p. 16) Op dezelfde plaats citeert IJDens het adviesbureau EIM (tegenwoordig Panteia) dat toentertijd deze definitie gaf:

een vorm van bedrijvigheid die goederen en diensten voortbrengt die het resultaat zijn van individuele of collectieve, creatieve arbeid en ondernemerschap. Inhoud en symboliek zijn de belangrijkste elementen van deze goederen en diensten. Ze worden aangeschaft door consumenten en zakelijke afnemers omdat ze een betekenis oproepen. (p. 16)

Opvallende woorden in deze definitie zijn: inhoud, symboliek en betekenis. Deze woorden worden vaak gebruikt in verband met het begrip 'kunst'.

Het begrip 'creatieve industrie' blijft lang onderwerp van een definitiekwestie mede omdat "het bij de werkvelden kunst en cultuur of kunst, cultuur en media of creatieve industrie niet om zogenaamde natuurlijke populaties gaat maar om constructies, bepaald door de doelen en belangen die ze in beleid en onderzoek moeten dienen." (IJDens, 2010, p. 20) In 2010 doet het Centraal Bureau voor de Statistiek een poging tot afstemming en maakt een ruime en een smalle definitie van de creatieve industrie om daarover statistische informatie te kunnen publiceren. Die wordt redelijk gevolgd door het werkveld, merkt IJDens (2010) op, "maar ook hier blijft het bij het samenstellen van een lijst van bedrijven en beroepen en wordt geen poging gedaan om het creatieve gehalte van bedrijven en beroepen te meten." (p. 20)

De kwalificatie 'Artiest' is zonder twijfel de meest omstreden categorie. Hier naderen de verschillen tussen het mbo en het hbo elkaar het meest.

'De kern van het vak zit in een grote passie en aanleg voor muziek, dans of drama. Voor de musicalartiest, muzikant of danser geldt dat hij beschikt over een groot aantal vaktechnische vaardigheden op het gebied van drama, muziek of dans of een combinatie daarvan die hij inzet gebruikmakend van de persoonlijke fysieke en creatieve mogelijkheden en persoonlijke stijl', zo staat in het kwalificatiedossier bij de beschrijving van het beroepsbeeld. (Wijnen, 2010, p. 36)

Een accent op het ondernemerschap en "het voldoen aan commerciële voorwaarden van de markt en opdrachtgevers" (Wijnen, 2010, p. 36) moet de artiest of entertainer onderscheiden van de kunstenaar. Wijnen zegt dat de mbo'er als entertainer niet de conceptuele, diepere kennis van een hbo'er hoeft te hebben om in de amusement- en entertainmentmarkt succesvol te zijn. De mbo'er zal "eerder artistieke overwegingen ondergeschikt maken aan de wensen van de opdrachtgever en zijn publiek dan een kunstenaar dat zal doen." (Wijnen, 2010, p. 37) De professionele artiest met zijn kortdurende contracten zal zich dan ook niet moeten richten op subsidies maar de commercie centraal stellen.

Kunstonderwijs

Als we kijken naar de geschiedenis van het kunstonderwijs dan zien we een ontwikkeling van het gildewezen, waarin de kunstenaar een ambachtsman was, naar een academische scholing, waarin de kunstenaar vooral analytische en visionaire kwaliteiten worden toegedicht.

Kunstonderwijs kan van twee kanten benaderd worden: als onderwijs dat gericht is op het bekwamen van de student als praktiserend kunstenaar enerzijds en anderzijds als onderwijs dat gericht is op de bestudering en analyse van kunstuitingen zoals door kunstenaars geproduceerd. Deze laatste vorm is 'het kunstonderwijs' zoals het ook in het voortgezet onderwijs aan Havo-, Vwo- en Gymnasiumleerlingen gedoceerd wordt in met name vakken als Kunst Algemeen en Kunstgeschiedenis. Leerlingen bij deze schooltypes die hiervoor kiezen leggen in deze vakken een centraal examen af. Wil men zich verder bekwamen in het beschouwen, beschrijven, classificeren en analyseren van kunst dan kan dat op universitair niveau in de vorm van een studie kunstgeschiedenis. Een dieper begrip van – en deelname aan de discussie over de ware aard van kunst vindt plaats binnen het studieterrein van de esthetiek, ofwel kunstfilosofie.

In het primair onderwijs (po) en het daarop volgende voortgezet onderwijs (vo) van alle typen (Vmbo, Mavo, Havo, Vwo en Gymnasium) komen leerlingen 'in aanraking' met kunst door deel te nemen aan vakken als beeldende vorming en Culturele en Kunstzinnige Vorming (CKV). Daarnaast wordt op sommige scholen ook nog het vak Klassieke Culturele Vorming aangeboden, dat vaak verplicht is voor leerlingen die Grieks en Latijn in hun pakket hebben.

Tot voor kort stond dit kunstonderwijs onder druk. De huidige minister van onderwijs, mevrouw J. Bussemaker, gaf met de regeling 'Cultuureducatie met kwaliteit' aan, te staan voor goed cultuuronderwijs waarbij het er volgens haar om gaat, "dat kinderen, ook lós van voorstellingen en exposities, gevoel voor en kennis van kunst ontwikkelen. Dat ze mogelijkheden krijgen aangereikt om een creatieve, onderzoekende houding te ontwikkelen. En dat hun potentieel wordt aangeboord." (Bussemaker, 2013) In deze toespraak ziet de minister goed cultuuronderwijs als een 'startkwalificatie' voor een inspirerend, betekenisvol en succesvol leven. Ze citeert Einstein ("Imagination is more important than knowledge. For knowledge is limited, whereas imagination embraces the entire world.") om te kunnen concluderen dat door goed cultuuronderwijs leerlingen verbeeldingskracht zullen verwerven: "Verbeeldingskracht zal in de toekomst van kinderen niet alleen een cruciale vaardigheid zijn, maar ook een betekenisvolle waarde." (Bussemaker, 2013) Haanstra (2001, 2011) wil vooral dat kunstonderwijs authentiek is en op een authentieke wijze gebeurt. Daarvoor moet het kunstonderwijs aansluiten bij – en zich inhoudelijk oriënteert op de leef- en belevingswereld van de leerling. De school zou veel meer buiten naar binnen moeten halen: dat wat de leerling buiten school leert is even waardevol als dat wat het in de school leert. Bij authentiek hoort ten slotte ook dat de leerling leert door complexe taaksituaties en dat ze leren door en van onderlinge communicatie en samenwerking.

Het hbo leidt op tot een beroep. Hier is het onderwijs dus gericht op het bekwamen van de student als praktiserend beroepsbeoefenaar, in dit geval kunstenaar, musicus, danser, acteur, vormgever, fotograaf enzovoort. Tijdens de opleiding komen deze studenten hoe dan ook in aanraking met het verleden van het beroep waarvoor zij zich nu bekwamen. Die geschiedenis en studie van eerdere uitvoeringspraktijken geven de huidige student de mogelijkheid zichzelf te positioneren ten opzichte van die geschiedenis, maar ook ten opzichte van de huidige beroepspraktijk in zijn toekomstige

identiteit als kunstenaar. Met een voltooide kunstvakopleiding is een zelfstandige beroepsuitoefening geenszins gegarandeerd. Ook de hbo'er heeft te maken met de frictie tussen het ontwikkelen van de eigen talenten enerzijds en een zekere krapte op kunstzinnige arbeidsmarkt anderzijds. Om toch enigszins beslagen ten ijs te komen na de opleiding krijgen ook deze aanstaande kunstenaars tijdens hun opleiding lessen in marketing en zakelijkheid.

Hoog en laag

Gevoelsmatig zal bijna iedereen het verschil tussen 'hoge' en 'lage' kunsten kunnen aanwijzen: alles wat door de kunstgeschiedenis als relevant beschreven en geanalyseerd is, zullen de meeste mensen als 'hogere' kunst beschouwen. Grofweg alle artefacten die we in kunstmusea over de hele wereld aantreffen en die door de serieuze kunsthandel verhandeld worden en die door serieuze critici besproken en gewaardeerd worden en waartegenover het geïnteresseerde publiek bereid is een artistieke houding aan te nemen – al die artefacten kunnen we als (hogere) kunst beschouwen. Deze definitie is een parafrase van menige definities zoals dr. Rob van Gerwen die geeft in bijvoorbeeld zijn Inleiding in de filosofie van de kunst. In een lezing uit 2008 definieert hij een kunstwerk als volgt:

Een kunstwerk is een bewerking, volgens bepaalde artistieke procedés,² van iets materieels,³ waarin mensen⁴ kunsthistorische⁵ intenties⁶ realiseren⁷ die in het ideale geval⁸ bij hun publiek⁹ een belangrijk geachte,¹⁰ reflectieve ervaring¹¹ teweeg brengen, waarin men met het werk¹² meedenkt en –voelt¹³ zonder rechtstreeks naar die gedachten en gevoelens te handelen.¹⁴ (p. 90)

'Lage kunst' zou dan al het andere zijn waar we het woord kunst ook bij gebruiken? Dat is niet noodzakelijk zo. In lagere kunstwerken kunnen best een aantal van de door van Gerwen genoemde 'eigenschappen' in een werk aanwezig zijn, maar zeer waarschijnlijk nooit allemaal tegelijkertijd. Met name waar het de intenties betreft, zullen veel 'kunstenaars' die 'amateurkunst' produceren, de nodige moeite hebben die intenties onder woorden te brengen. De werken die in het buurthuis gemaakt worden bij de cursus "Zelf kunst schilderen", zijn hele andere uitingen dan die van Gerwen bedoelt.

Tussen die 'hogere' en 'lagere' kunst, tussen – laten we zeggen – kunst en amateurkunst zit ook nog een laag van werken die boven het amateurniveau uitstijgt maar die niet tot "de ideale gevallen" (in de definitie van van Gerwen) behoren, waardoor ervaringen of waarderingen gemist worden. Bovendien is het zo dat hedendaagse kunstenaars met hun werk voortdurend bezig zijn alle in de definitie genoemde premissen te onderzoeken, op te rekken, te ridiculiseren of wat dan ook.

De kwestie 'hoog en laag' speelt op omdat we niet altijd kunnen zeggen dat werken die geproduceerd worden door mensen met een afgeronde artistieke mbo-opleiding tot de 'lagere kunsten' zullen behoren en dat mutatis mutandis alle werken die geproduceerd worden door mensen met een afgeronde artistieke hbo-opleiding altijd tot de 'hogere kunsten' zullen behoren. Weliswaar vindt Wijnen dat *willen, kunnen en doen* - waarmee de houdings- en vaardigheidsaspecten bedoeld worden – beter passen bij de mbo'er dan *weten*, maar "dat wil niet zeggen dat van mbo-studenten niet het een en ander wordt verwacht op het gebied van creëren (componeren, een concept bedenken, een choreografie maken)" (2010, p. 38-39). Wijnen haalt een onderzoek van Benschop, Groeneveld en Olvers aan om het vastgeroeste beeld dat mbo'ers altijd doeners zijn, te nuanceren: "Er blijken evengoed mbo'ers die theoretischer en conceptueler bezig zijn, terwijl nogal wat havisten en vwo'ers smachten naar meer praktijk in hun lessen." (2010, p. 39)

Leerling, gezelschap, meester

De Venus van Milo is vast niet het eerste beeld van de vermoedelijke maker Alexandros van Antiochia dat hij rond 130 voor Christus maakte. Ook hij heeft het beeldhouwen, het bewerken van marmer, moeten leren. Na veel oefenen heeft hij wel zijn eigen (hellenistische) stijl kunnen ontwikkelen.

In de Middeleeuwen verzorgden volgens Amsenga (2006) de ambachtsgilden “een in die tijd niet bestaande ‘beroepsopleiding’ in hun sector”. Van Rembrandt en Rubens weten we dat zij ‘leerlingen’ hadden. Na jaren van uitvoeren van de basis van het vak – verf maken, doeken prepareren – kon de leerling gezelschap worden bij de meester. De meester maakte het ontwerp van het schilderij, het *disegno*, aan de hand van een idee, *invenzione*; de gezelschap, de vakman, kon dan het werk ‘uitvoeren’. Deze scheiding tussen vormgeven/ontwerpen en produceren/uitvoeren komt van Giorgio Vasari. In zijn *‘Levens van de grootste Italiaanse schilders, beeldhouwers en architecten, van Cimabue tot in onze tijd’* (1550) krijgt Michelangelo een ereplaats. Deze ware meester kon ‘vrij’ werken en volledig vertrouwen op het oordeel van zijn oog (*giudizio dell’ occhio*). Zijn ‘Leda en de zwaan’ was volgens Vasari “Een werkelijk goddelijk schilderij!” (De kleine Vasari deel 2 p.176/7)

Geen enkele kunstenaar beschikt echter van de ene op de andere dag over deze zogenaamde meesterkwaliteiten. Daar gaan veel oefenen en talloze mislukkingen aan vooraf. Dat oefenen gebeurde in vroeger tijden onder het toezicht van iemand die de kunst al meester was. De leerling kon ‘de kunst afkijken’ van de meester, die hem kon duidelijk maken: “oefening baart kunst”.

Deze gedachte kunnen we zonder problemen doortrekken naar de huidige tijd. Zowel op de hoge scholen voor de kunsten alsook op de creatieve mbo-opleidingen verkeert de leerling tijdens zijn opleiding in een min of meer beschermde omgeving. Hij kan en mag ‘fouten’ maken om van te leren, zowel vaktechnisch als conceptueel. In de opleiding is er gelegenheid voor de leerling om zich te ontwikkelen tot een volledig op het beroep gefocuste, vaardige uitvoerder of – aan de andere kant van het spectrum – tot een zeer breed geïnteresseerde ideeënman die bij wijze van spreken aan een laptop voldoende heeft om zijn plannen wereldwijd verspreid en gewaardeerd te krijgen.

Hoofdvraag

Van 2001 tot en met 2006 heeft er een *Regeling Cultuur en School voor de Bve-sector* bestaan. Doel: alle studenten op alle mbo-opleidingen zouden kennis moeten maken met kunst en cultuur. Het invoeren van algemene cultuureducatie, zoals in po en vo, is voor deze onderwijssector niet realistisch gebleken; het past slecht bij onderwijs dat strak gericht is op latere beroepsuitoefening. Dit is een van de conclusies van Bea Ros (2010) naar aanleiding van haar onderzoek naar brede cultuureducatie in het mbo. Als die beroepsuitoefening echter gericht is op de kunst- en cultuursector, of op zijn minst op de creatieve industrie, mag naar alle redelijkheid verwacht worden dat studenten van creatieve mbo-opleidingen wel met algemene cultuureducatie in aanraking komen.

Anders geformuleerd: als creatieve mbo-opleidingen pretenderen op te leiden voor een beroep in de creatieve industrie, is een brede culturele achtergrond van de kandidaten daarvoor dan niet een

vereiste? Omgekeerd is het voorstelbaar dat zowel studenten alsook het werkveld van de creatieve industrie niet zitten te wachten op breed georiënteerde professionals. De student wil snel klaar zijn met zijn opleiding, het werkveld wil vooral vaardige werkers en het ROC wil resultaat in de vorm van lage uitval en 'snelle' diploma's.

Dit leidt tot de **hoofdvraag** voor dit onderzoek: is het wenselijk om binnen de curricula van de creatieve mbo-opleidingen van ROC MN ruimte te creëren die van de deelnemers vaardige professionals maakt mét een brede culturele achtergrond?

Ten eerste dient onderzocht te worden de term:

1. Vaardige professionals in hoeverre zijn deelnemers die een creatieve mbo-opleiding verlaten 'vaardige professionals' en wat wordt daar precies onder verstaan?

Voor dit onderzoek kan de term 'brede culturele achtergrond' het best gedefinieerd worden door te kijken naar een drietal gebieden waaruit die achtergrond kan worden opgebouwd:

2. Kunst in hoeverre is het wenselijk/noodzakelijk dat een deelnemer een visie op kunst ontwikkelt als die in de toekomst gaat werken in een 'artistieke' omgeving?
3. Kunsthistorische kennis in hoeverre is wenselijk/noodzakelijk dat een deelnemer beschikt over algemene kunsthistorische kennis bij de uitoefening van zijn beroep?
4. Geschiedenis van het eigen vak in hoeverre is het wenselijk/noodzakelijk dat de deelnemer de geschiedenis van zijn eigen vak kent ten einde zijn huidige positie in dat vak goed te kunnen beoordelen?

Verwachtingen

Ten aanzien van punt 1, de vaardige professionals verwachtte ik een lijst van kwaliteiten te kunnen aanleggen waarvan de docenten van de creatieve mbo-opleidingen vinden dat studenten daaraan moeten voldoen.

Vooraf had ik niet de verwachting dat deelnemers een visie op kunst ontwikkelen. Mede gezien het imago van de mbo'er als een 'doener', een beeld dat ook in de literatuur naar voren komt, zal de interesse voor kunst in het algemeen en het ontwikkelen van een visie op kunst in het bijzonder onder mbo deelnemers gering zijn. Ook uit mijn eigen ervaring als docent in het mbo weet ik dat interesse in kunst bij de mbo'er beperkt is. Het feit dat de creatieve mbo'er in de toekomst gaat werken in een 'artistieke' omgeving zou die geringe belangstelling wellicht kunnen ophogen, maar uit de literatuur blijkt tevens dat deze deelnemer, eenmaal werkzaam in de amusement- en entertainmentbranche, snel bereid is tot aanpassing van artistieke doelen ten gunste van de wensen van de opdrachtgever.

In hoeverre docenten en management en directie het nodig vinden dat deelnemers een visie op kunst hebben, had ik vooraf hoger ingeschat. In publiciteit en brochures over de creatieve mbo-opleidingen wordt van de deelnemers haast creativiteit geëist. Ik verwachtte daarom dat zij het belangrijk zouden vinden dat deelnemers in kunst geïnteresseerd zouden zijn.

Met betrekking tot de kunsthistorische kennis had ik de verwachting dat de geïnterviewden het zonder meer van belang zouden vinden dat de deelnemers daarover zouden kunnen beschikken en dat daarvoor ook de nodige ruimte in het curriculum ingeruimd is. Zowel (pop)muzikanten, audiovisuele vormgevers alsook mediavormgevers zouden hun 'klassiekers' toch moeten kennen, zo dacht ik, als algemene bagage, maar ook als bron van herkenning en inspiratie en ten slotte ook als referentie om de eigen positie ten opzichte van de geschiedenis te kunnen bepalen.

Ten aanzien van de geschiedenis van het eigen vak/beroep en het beroepsbeeld dat de opleiding in marketing en communicatie naar buiten brengt, had ik de verwachting dat dat door geïnterviewden weliswaar belangrijk gevonden zou worden, maar dat de geschiedenis duidelijk minder belangrijk is dan het huidige beroepsbeeld goed te communiceren. Dit heeft natuurlijk ook te maken met de relatief jonge geschiedenis van de beroepen en opleidingen binnen het mbo.

Beroepscompetentieprofielen en kwalificatiedossiers voor de creatieve mbo-opleidingen en de dynamische ontwikkelingen binnen de creatieve industrie zijn allemaal nog van betrekkelijk jonge leeftijd.

Samenvattend: vooraf had ik het idee dat er veel inspanning geleverd zou worden binnen de creatieve mbo-opleidingen om hun kandidaten een brede culturele achtergrond als bagage mee te geven. Een bagage, bestaande uit een redelijke (kunst)historische kennis over hun aanstaande beroep en een redelijke algemene (kunst)historische ontwikkeling. De opleiding wil graag een succesvolle en vaardige professional afleveren, die zijn 'maximum potential' bereikt en 'capable is of amazing things', om maar eens aan te sluiten bij de laatste reclameslogans van ROCMN Creative College.

Methode

Omdat dit onderzoek een explorerend karakter heeft, heb ik er voor gekozen om informatie te verzamelen door middel van interviews. De interviews waren redelijk open en gegroepeerd rond enkele topics (Baarda, De Goede & Teunissen, 2009). Binnen de topics lagen de onderwerpen en de belangrijkste vragen min of meer vast. Om niet het risico te lopen bij de analyse te ontdekken dat bepaalde onderwerpen niet aan bod zijn gekomen, heb ik regelmatig gebruik gemaakt van doorvragen. Met name de doorvragen heb ik veelal gesteld 'in een "psychologische" volgorde die de respondent ervaart als min of meer logisch.' (idem, p. 227) Het effect daarvan is ook dat het interview al snel het karakter krijgt van een gewoon vrij gesprek, allemaal bedoeld om de respondenten zo vrij mogelijk te laten spreken.

Deelnemers

Mijn intentie vooraf was om vier interviews te houden: twee docenten, één van de opleiding Artiest, (zelf van oorsprong een drummer) (55) en één van de opleiding Audiovisuele productie (zelf een documentaire filmer en cameraman / acteur) (62). Daarnaast een afdelingsmanager (51) van opleidingen Mediavormgever en ten slotte de directeur van het Creative College waaronder alle creatieve mbo-opleidingen van ROC MN ressorteren. De docenten en de afdelingsmanager zijn allen van een andere opleiding. Ik hoopte op deze manier vanuit verschillende posities een blik op de

wenselijkheid van een brede culturele achtergrond van de deelnemers van bijna alle creatieve opleidingen van het ROC MN te krijgen. Uiteindelijk heb ik ook alle personen geïnterviewd, maar niet in vier maar in drie keer. De directeur en de afdelingsmanager heb ik in een duo-interview gesproken. Ik heb met geen van de respondenten afspraken gemaakt over het anonimiseren van de antwoorden. Bij het bespreken van de resultaten zal ik ze waar nodig A, B, C en D noemen.

Opzet

De interviewvragen heb ik voorafgaand aan de afname bij elkaar gezet in vier categorieën: de opleiding, het curriculum, de student en het beroep. (zie bijlage 1: interviewvragen) Bij de introductie van het vraaggesprek maakte ik steeds de opmerking dat ik 'door de categorieën heen' vragen zou stellen als dat zo uit zou komen voor de 'psychologische volgorde'. Ik deelde mede dat het doel van het interview was, te achterhalen hoeveel aandacht er in de opleidingen is voor kunst en cultuur om zo het 'kunstgehalte' van iedere opleiding te kunnen vaststellen.

Twee van de drie gesprekken vonden plaats in een kantoorachtige ruimte, de werkkamers van de respectievelijke respondenten. Het middelste gesprek vond plaats in een docentenkoffiekamer. Aan het begin van ieder gesprek vroeg ik de geïnterviewde zichzelf kort voor te stellen met naam, leeftijd, functie, hoogst genoten opleiding en een korte loopbaanbeschrijving. Doel hiervan was de respondent op zijn praatstoel te krijgen. Dat is in de meeste gevallen ook gelukt. Achteraf heb ik geconstateerd dat zo'n 'binnenkomer' helemaal niet nodig was, omdat iedereen uitermate bereid was er een prettig gesprek van te maken.

Tijdens de gesprekken moest ik goed opletten waar ik met andere vragen kon aansluiten op de antwoorden. Alle geïnterviewden hebben mij minstens eenmaal een compliment gemaakt omdat ze het een goede, interessante of juiste vraag op het juiste moment vonden.

Als ik vond dat we alles besproken hadden, beëindigde ik het gesprek en bedankte de geïnterviewde nogmaals voor zijn medewerking. Ik heb de gesprekken opgenomen zodat ik ze kon terugluisteren en uitwerken.

Analysemethode

Ten eerste heb ik een lijst van 'persoonlijke eigenschappen' opgevraagd om te kunnen vaststellen wanneer men kandidaten vaardige professionals vindt. In loopbaan- en begeleidingslessen bespreekt de docent met de student zijn vorderingen op dit gebied. Deze lijst bleek uitvoerig te zijn (voor de volledige lijst zie bijlage 2: 'Professionele eigenschappen'). Ik heb een groepering van eigenschappen aangebracht volgens een algemene rubricering die ook gebruikt wordt bij de FNV.

Na afloop van de interviews heb ik ze uitgeschreven. Daarna heb ik uitspraken gelabeld op basis van de deelvragen van dit onderzoek:

- Welke uitspraken doen de respondenten over vaardigheden van de deelnemers die hen geschikt maken voor een beroepsuitoefening in de creatieve industrie? **Groen gemarkeerd.**
- Zeggen de respondenten iets over de wenselijkheid van een visie op kunst bij de studenten? Dit heb ik breed geïnterpreteerd. Alle uitspraken over kwaliteiten van deelnemers/studenten die ergens een raakvlak met kunst en cultuur hebben, zouden hier kunnen scoren. Ook uitspraken over creativiteit heb ik hierbij betrokken. Doel is immers een inschatting te kunnen geven van het 'kunstgehalte' van de opleiding. **Groen gemarkeerd.**

- Zeggen de respondenten iets over de wenselijkheid van opname in het curriculum van algemene kunsthistorische kennis? Achten zij deze kennis bij de deelnemers nodig voor een goede beroepsuitoefening? In de interviews heb ik deze vraag al breder getrokken: ik heb het dan over algemene lessen kunst en cultuur. **Geel gemarkeerd.**
- Zeggen de respondenten iets over de wenselijkheid van kennis bij de deelnemers over de geschiedenis van hun beroep? Naast de geschiedenis van het beroep zijn vooral uitspraken over stage(mogelijkheden) hier van belang gebleken. **Blauw gemarkeerd.**

Ik zal de uitspraken per subgebied in een tabel onderbrengen. Na iedere tabel volgt een korte bespreking van de resultaten en hoe die geïnterpreteerd moeten worden. Ten slotte zal ik na alle tabellen proberen te duiden wat nu het 'kunstgehalte' is van de opleidingen van ROC Midden Nederland.

Resultaten

Hier zal ik eerst bespreken wat er verstaan wordt onder een vaardige professional en daarna ga ik aan de hand van de interviews achterhalen of en hoe de 'brede culturele achtergrond' van de deelnemers wordt vormgegeven.

Vaardige professional

Vele opleidingen van ROC Midden Nederland geven competentie gericht onderwijs. Competenties waarop studenten zich bekwamen kunnen gezien worden als een combinatie van kennis, vaardigheden en houding.

Het mbo is in eerste instantie gericht op een beroepsuitoefening. De creatieve mbo-opleidingen leiden op voor een beroep in de creatieve industrie. Naast algemeen menselijke eigenschappen, worden van deze beroepsbeoefenaren nog een aantal specifieke professionele eigenschappen verwacht. Hoewel vaardigheid gedefinieerd kan worden als een fysieke handeling waarin men bedreven is, zien we tegenwoordig veelal een vermenging met de term competentie. Ook de FNV hanteert een lijst van 40 'vaardigheden en competenties' onderverdeeld naar persoonlijke-, sociale-, organisatorische-, computer-, technische-, artistieke- en andere vaardigheden en competenties. (Nieuwkuijk, 2012) Wat er onder die verschillende groepen genoemd wordt, is toch het best te omschrijven als professionele eigenschappen. Dus, welke eigenschap zou werknemer x precies moeten hebben en in welk gedrag wordt dat zichtbaar. Op veel plaatsen op internet kan men een competentiescan uitvoeren met als resultaat een loopbaanpad of een inzicht in je eigen kwaliteiten.

Het Creative College van ROCMN werkt met onderstaande lijst (voor de volledige lijst zie bijlage 2: 'Professionele eigenschappen') en bevraagt zijn studenten regelmatig op deze professionele kwaliteiten. Naarmate de student kan aantonen te beschikken over deze eigenschappen en de progressie die hij daarin maakt, zal hij beter toegerust zijn om als vaardige professional in de creatieve industrie aan het werk te kunnen.

Persoonlijke vaardigheden: doorzettingsvermogen, flexibel, energiek, zelfstandig, onafhankelijk, zelfvertrouwen, overzicht, authenticiteit, leervermogen

Sociale vaardigheden: flexibel, anticiperen, integer, omgevingsbewustzijn, collegialiteit, betrokkenheid, sociabiliteit

Organisatorische vaardigheden: aanpassingsvermogen, discipline, accuraat, loyaal, ondernemend, ambitieus, betrokkenheid, resultaatgericht, besluitvaardigheid, kostenbewust handelen, verantwoordelijkheid

Computer / technische vaardigheden: accuraat, kwaliteitsgerichtheid, aandacht voor details

Artistieke vaardigheden: creativiteit, durf

De samenstelling van deze lijst is enigszins arbitrair. Verschillende kwaliteiten zouden ook onder andere vaardigheden geplaatst kunnen worden. Met deze indeling wordt wel duidelijk – en dat is opmerkelijk - dat alleen de eigenschap *creativiteit* betrekking heeft op de min of meer artistieke aard van de opleiding. Daartegenover staan eigenschappen als *ondernemend* en *kostenbewust handelen* die strikt en in mindere mate *collegialiteit* en *loyaal aan de organisatie* refereren aan de zakelijke kant van de opleidingen. Dit stemt overeen met de bevindingen in de literatuur en ook met uitspraken in de interviews. Bijvoorbeeld: “Wat ze worden? Ja, dat is een goeie vraag. De visie, [...] de missie van de opleiding is niet het opleiden van muzikanten of dansers [...]. Nee, wij leiden ondernemers op in de popmuziek en ondernemers in de hiphopdans. En dat vind ik het bestaansrecht van de opleiding.”

Van kandidaten die een creatieve mbo-opleiding verlaten wordt verwacht dat zij progressie gemaakt hebben op alle 31 hier genoemde eigenschappen. Dat wil zeggen, beoordelende docenten en stagebegeleiders hebben op enig moment aan het gedrag van de student kunnen waarnemen dat hij bijvoorbeeld risico's heeft durven nemen of dat hij zelfvertrouwen of zelfbeheersing heeft getoond. Dit gedrag kan dus zowel op school tijdens lessen of op stage tijdens werkzaamheden zichtbaar worden. Met goede stage beoordelingen worden werkprocessen afgesloten en vorderingen in de opleiding behaald. Wanneer studenten in deze beoordelingen feedback krijgen op de hierboven genoemde eigenschappen, is de student dus bezig zijn professionele eigenschappen te ontwikkelen.

Naast het aantoonbaar beheersen van de theorie en het acceptabel tot foutloos kunnen uitvoeren van (vak)technische handelingen maakt dus ook de ontwikkeling van je persoonlijke, artistieke en commerciële kwaliteiten deel uit van de kwalificatie 'vaardige professional'. In ieder geval bij de creatieve mbo-opleidingen van het ROCMN.

Brede culturele achtergrond

Uit de interviews wil ik destilleren waaruit de 'brede culturele achtergrond' van de 'vaardige professional' kan bestaan. In de koppen van de tabellen heb ik samenhangende onderwerpen bij elkaar gezet om er een categorie van te maken. Deze categorieën kunnen enigszins geforceerd aandoen, maar dienen wel het doel. Ik wil namelijk aantonen of en hoeveel bagage aan 'brede culturele achtergrond' de studenten vanuit de opleiding meekrijgen. Na elke tabel vindt een bespreking van de bevindingen plaats.

De antwoorden zijn met enkele kernwoorden per respondent weergegeven. De uitgewerkte interviews zijn als bijlage 3 opgenomen.

Selecteert u aan de poort? Zo ja, waarop? Welke kwaliteiten moeten deelnemers meebrengen? Typering student?	
A	Absoluut. mensen met een passie, daar willen ze wat mee. leren, om te kunnen wat ze willen. gemotiveerde schattenbollen
B	wel gesprekken [bedoeld wordt: intakegesprekken] Het allerbelangrijkste is dat je wil, dat je nieuwsgierig bent op organisatorisch gebied dingen voor elkaar krijgen; dat je verder en ruimer kijkt. Het zijn vooral doeners. ...ze moeten het concreet ervaren vooral imitators; dat je die genoeg meegeeft dat ze disegno kunnen worden. Die hebben het van nature.
C	wij adviseren. initiatief nemen, maar ook interesse, het echt leuk vinden om het uit te zoeken; producten kunnen maken; Er is geen mbo'er die gevraagd worden voor concepten of ideeën; in een team kunnen werken er wordt meer verwacht dan alleen diploma technisch onderbouwd of qua initiatief, creativiteit De audiovisuele vormgeving houden van concreetheid terwijl de art en designers lopen te zoeken en te proberen, de interactieve vormgevers zijn een beetje de nerds.
D	

Alle nieuwe studenten worden tot een opleiding toegelaten op basis van een intakegesprek. Daarin wordt bekeken in hoeverre de student matcht met de gekozen opleiding onder andere op basis van de door de student aangedragen eigenschappen en vaardigheden. De interesse voor de opleiding Artiest is al vanaf de oprichting vele malen groter dan het aantal beschikbare plaatsen. Jaarlijks starten er 30 studenten bij Pop en 30 bij Dans. Deze studenten krijgen niet alleen een intakegesprek maar zij kunnen alleen toegelaten worden als zij in een auditie kunnen aantonen te beschikken over voldoende (instrument-)vaardigheden en talent. Zij worden dus geselecteerd. De opleiding Artiest is de enige opleiding van ROCMN waarbij selectie aan de poort plaatsvindt. Opvallend is dat deze opleiding een bijzonder klein percentage uitval heeft. Van de 30 die er starten halen er 27 à 28 ook daadwerkelijk een diploma. Dat is ongeveer 10% over een periode van 3,5 à 4 jaar. Volgens respondent A heeft dat niet zo zeer met de selectie te maken maar meer omdat "het onderwijs zo is ingericht als dat ze willen. En aantrekkelijk vinden en aankunnen."

Opmerkelijk is dat zowel B als C de creatieve mbo'er vooral zien als een uitvoerder, een doener, iemand die producten maakt. Hier zien we dus overeenstemming met de bevindingen uit de literatuur. C. gaat nog een stap verder door op te merken dat er "geen mbo'er gevraagd wordt voor concepten en ideeën". In de literatuur wordt dit gedeeltelijk tegengesproken als er "weliswaar conceptuele vaardigheden worden gevraagd van de mbo'er bij het ontwerpen, componeren en choreograferen maar dat hij met zijn imago van 'doener' eerder geneigd zal zijn het 'hoge ideële' snel in te ruilen voor het wat 'lagere pragmatische', mede gezien zijn dominante rol als uitvoerder en opdrachtaannemer." Alle drie zeggen ze dat slechts enkelingen daar boven uitsteken en doorstromen naar het hbo. "Die hebben het van nature", zegt C. Buisman en Van den Dungen komen nog altijd op

40%: “Na het mbo kiezen 4 op de 10 creatieve mbo’ers voor een vervolgopleiding op het hbo.” (2012, p. 31) Dat is meer dan bij niet-creatieve mbo-opleidingen.

Om het goed te kunnen doen in de creatieve mbo-opleiding moeten de studenten passie, wil/drive en nieuwsgierigheid meenemen, als belangrijke factoren voor succes in de opleiding. Deze houdingsaspecten worden door alle respondenten genoemd en belangrijk geacht. Ook dit wordt door de literatuur onderstreept: “de kern van het vak zit in een grote passie en aanleg voor muziek, dans of drama.”(Wijnen, 2010, p 36)

Iedere respondent karakteriseert zijn studenten op een eigen wijze, maar een overall beeld van de mbo’er als doener komt er wel uit naar voren. De studenten zijn gemotiveerd, willen concreet ervaren of lopen te zoeken en te proberen. Er wordt ze dus de ruimte gegeven om de aangeboden stof in het curriculum te onderzoeken. Respondent B. komt nog wel eens jongens tegen die dingen voor elkaar krijgen, “dan denk je van pfoeoeoe... Dat is geweldig zeg hé. Ik weet niet of ik dat zou kunnen, bij wijze van spreken. Dat zijn jongens die ook op organisatorisch gebied dingen voor elkaar krijgen, daar neem ik echt mijn petje voor af.” Studenten met zulke kwaliteiten maken het vak van docent aantrekkelijk omdat ze een goed voorbeeld voor de rest van de groep zijn. Zij bezitten veel van de competenties die van de student een vaardige professional maken, met name omdat ze “verder en ruimer” kijken dan wat ze in eerste instantie wordt aangeboden.

Hoe zit kunst en cultuur (ook kunstgeschiedenis) in de opleiding? Hoe belangrijk is het? Waarom ligt er zo'n nadruk op creativiteit?	
A	Popgeschiedenis die geschiedenis is fantastisch om te weten. Wat is creativiteit? Dat bestaat niet.
B	Maar om het nou kunst en cultuur te noemen dat vind ik te breed. De basis van creativiteit is kennis. hoe kunst en cultuur de scholen binnenkomt Maar het wordt niet als zodanig aangeboden de geschiedenis van de film heel kort fundamentele vraag. Kan je creativiteit leren? ja, maar is de school daar een goeie plek voor, dat weet ik niet helemaal.
C	ook kunstgeschiedenis wordt er gegeven. Dus dat zit er wel echt in. voorstellingsvermogen? Het gaat echt om de wil dat je leert creëren.
D	Algehele kunstgeschiedenis vind ik niet zo zinvol meer. dat ze heel erg snel kunnen schakelen in die creativiteit. is creativiteit een middel om succesvol te worden in beroepen achter deze opleiding? Ja, ja, qua gedrag en qua ideeëngoed. Absoluut.

Om te kunnen vaststellen of de studenten de opleiding verlaten met een brede culturele achtergrond werd verwacht dat er in het curriculum een redelijke hoeveelheid ruimte zou zijn vrijgemaakt voor

algemene kunst(historische) en cultuureducatie. We hebben al gezien dat het ROCMN er niet in geslaagd is in het kader van de *Regeling Cultuur en School voor de Bve-sector* alle studenten met kunst en cultuur in aanraking te laten komen. Algemene cultuureducatie zou slecht passen bij onderwijs dat strak gericht is op latere beroepsuitoefening. Als die latere beroepsuitoefening echter gericht is op 'de wereld van kunst en cultuur' dan zou toch eigenlijk verwacht mogen worden dat er in het curriculum van deze studenten juist aandacht besteed wordt aan algemene kunst(historische) en cultuureducatie.

Niets is minder waar: uit de antwoorden van de respondenten wordt duidelijk dat kunst en cultuur(geschiedenis) weliswaar in het curriculum zijn opgenomen, maar alleen ter sprake komen waar dat van toepassing is en bovendien zijn toegesneden op het eigen vakgebied. Geschiedenis van de popmuziek bij de popacademie, filmgeschiedenis bij AV productie enz. "Geschiedenis van de film, heel kort", zegt B. expliciet. A. merkt op dat die geschiedenis "fantastisch [is] om te weten". Hij impliceert daarmee dat dit 'kennis' is waar de student in de 'uitvoering' van zijn schoolprogramma en stages verder weinig mee kan, want hij vervolgt zijn opmerking met: "En dan zeggen ze te gek man en mogen we nou weer verder. En daar gaan ze weer verder." 'Kennis' en 'uitvoering' staan hier met opzet tegenover elkaar. Kennis is weten, uitvoering is doen. In een notendop wordt hier nogmaals het beeld van de mbo'er als doener bevestigd. Wijnen (2010) verwoordt het als volgt: "Het uitgangspunt is dat wat een artiest wil, kan en doet voor het publiek beter zichtbaar en relevanter is dan wat hij weet." (p.38)

D. zegt duidelijk algehele kunstgeschiedenis niet zinvol meer te vinden. Het aanreiken van referentiepunten in de (kunst)geschiedenis wordt wel van belang geacht, zeker waar het het eigen vakgebied betreft. Bijvoorbeeld "ijkpunten en markpunten in de clipindustrie en in de dansindustrie. Ja dat zijn wel gegevens, je kan eigenlijk niet serieus ontwerpen als je niet die ijkpunten weet. Als je daar niet op terug kunt vallen." Gezien de relatief korte opleidingsduur, die de komende tijd moet worden teruggebracht tot drie jaar en waarvan ook nog een groot deel aan stages besteed wordt, is het goed voor te stellen dat kunst en kunstgeschiedenis als schoolvak beperkt blijft tot het eigen vakgebied.

Van een brede culturele achtergrond lijkt steeds minder sprake: de algemene kunst en cultuurgeschiedenis wordt ten eerste ingeperkt tot die van het eigen vakgebied en dan ook nog eens teruggebracht tot een aantal referentiepunten. Een verdere inperking of 'verlaging' hoort daar wellicht nog bij. Deze heeft te maken met het uitvoeringsgebied van de mbo'er. Werd hierboven nog gesproken van de 'wereld van kunst en cultuur', in feite wordt de mbo'er klaargestoomd voor de amusements- en entertainment en evenementenindustrie. In dit verband vraagt Wijnen zich af: "... als de mbo-artisten vooral actief zijn in de amusement- en entertainmentsector, hoe belangrijk is [kunst met] de traditionele grote K dan nog voor hen? Wat moeten mbo'ers leren van Hamlet, het Zwanenmeer of de etudes van Bach? Helemaal niets of vormt het toch hun basis en hun hogere streven? (2010, p. 46)

Met betrekking tot het begrip creativiteit is het voor alle respondenten duidelijk dat dat vooral gezien moet als een middel voor de studenten bij de groei van hun persoonlijkheid. Creativiteit staat eerder voor een innerlijke drijfveer zich te willen uiten en een drang te willen (leren) creëren. Met uitzondering van A. denkt iedereen dat creativiteit wel te leren is. B. twijfelt echter of de school daar de juiste plek voor is. "Ik denk dat creativiteit vooral te maken heeft met ontspannenheid en met een

soort zelfvertrouwen. En dat als je, als je je gedachten durft te laten wapperen, dan word je creatief. Alleen, dat betekent dat je een soort basis-zelfvertrouwen moet hebben en dat je van jezelf mag spelen. En onderwijs is daar niet altijd de beste plek voor. Omdat je afgerekend wordt. Dus kan je het leren, ja, maar is de school daar een goeie plek voor, dat weet ik niet helemaal.”

Het begrip creativiteit neemt een belangrijke plaats in in de marketing en communicatiemiddelen van ROCMN, zeker daar waar het gaat om de creatieve mbo-opleidingen. Waar het begrip precies voor staat, wordt in die middelen alleen duidelijk gemaakt door handelingen en acties van professionals te omschrijven. Zo kun je als Mediavormgever Art & Design opdrachtgevers en publiek *inspireren en verrassen*; als mediavormgever Animatie-Audiovisueel kun je *toveren met beeld en geluid*; als Podium en Evenementtechnicus Licht of Geluid kun je *improviseren* want je bent ‘*geen 9 tot 5 type*’.

De min of meer tegendraadse opvatting van A. “Wat is creativiteit? Dat bestaat niet”, wordt ook volgehouden in de website van zijn afdeling. Het woord komt daar niet voor. Wat je volgens A. leert is van je passie je beroep maken. “Je wordt opgeleid tot zelfstandig ondernemer in de popmuziek.”

Stages, voorbereiding op de creatieve industrie? Arbeidsmarktperspectieven?	
A	Alle P-bandjesopdrachten zitten gekoppeld aan de markt. iedere klus die zij doen, is een klus, is een stage. bij de T N T werken, voor drie dagen en proberen met twee dagen hun, hun business, een eenmanszaakje voor mekaar te krijgen.
B	het werkveld komt ook de school in en ja, ze moeten vrij veel de werkvelden in in de stages. Het bedrijfsleven [...]medezeggenschap bijna over wat er gebeurt in de opleiding. als je nou in een IKEA komt te werken hoef je ook niet te weten hoe vroeger een timmerman werkte. En bij een kleiner bedrijfje krijg je eerder het hele spectrum mee.
C	we nodigen veel bedrijven uit, die komen vertellen wat zij maken, doen, voor wie ze werken. Dat je heel veel verschillende typen beroepen hebt daar in. dat is onderdeel van de creatieve industrie. 40-50% van ons onderwijs is buiten de deur en daar wordt het beroep dan uitgelegd door het beroep zelf. het heeft voor en nadelen maar het hangt wel heel erg van het bedrijf af.
D	Ik vind dat je ze niet genoeg de deur uit kunt jagen Het aantal stageplekken [...] voor de creatieve industrie is met 26% toegenomen.

Het belang van de stage als vormend onderdeel voor de persoonlijke kwaliteiten wordt algemeen erkend. Hoe levensecht de beroepssituaties op school ook worden nagebootst, het zijn en blijven nabootsingen van de werkelijkheid. De stage is echt. Daar staat geen docent maar een praktijk begeleider. Die geeft opdrachten en die voert de student uit. Naast het werken aan opdrachten wordt de student ook daadwerkelijk ingezet als collega op het stagebedrijf. Zodoende maakt hij

praktijksituaties mee die een vooruitspiegeling kunnen zijn van zijn latere beroepsuitoefening. Alle respondenten vinden het belangrijk dat de studenten een ruime blik in het werkveld krijgen, dat ze ervaren wat het uitoefenen van het beroep betekent. Dat kan enerzijds door de bedrijven de school binnen te halen, “die komen vertellen wat zij maken, doen, voor wie ze werken.” Dit gebeurt vooral in het eerste jaar. Daarna gaat de student zelf op stage en daarnaast bezoekt hij festivals en beurzen en presentaties: “Ik vind dat je ze niet genoeg de deur uit kunt jagen”, zegt D.

De amusements- en entertainmentindustrie is een dynamische sector. De beroepen waarin de mediavormgevers terechtkomen zijn van zeer recente datum en bovendien nog steeds ontwikkeling. Bij podiumtechnieken en op vele terreinen binnen de mediavormgeving speelt de vooruitgang van de techniek en de computerisering een hoofdrol. Bij de opleiding artiest is de dynamiek zo mogelijk nog groter. Daar moet de student een evenwicht zien te vinden tussen meebewegen met wat de markt wil en het ontwikkelen van een eigen stijl. Voor iemand die zelf nog midden in zijn eigen ontwikkeling staat moet het niet eenvoudig zijn, met zoveel factoren tegelijkertijd rekening te houden. Het is dan ook niet vreemd dat de respondenten weinig tot geen belang hechten aan de geschiedenis van het beroep als een factor voor de student om te bepalen welke positie hij zelf zou willen innemen. B. zegt letterlijk: “als je nou in een IKEA komt te werken hoef je ook niet te weten hoe vroeger een timmerman werkte.” De geschiedenis van de beroepen in creatieve industrie is niet of nauwelijks van belang voor de student en ook niet voor de inhoud van de opleiding. Enerzijds omdat die geschiedenis daarvan nog te jong is, anderzijds is het werkveld en de beroepen zelf voortdurend in ontwikkeling zijn, mede door de technologische ontwikkeling. C. vindt het belangrijker dat de studenten met actuele ontwikkelingen in het werkveld in aanraking komen zodat ze zelf kunnen ontdekken wat het best bij ze past: “Dat je heel veel verschillende typen beroepen hebt daar in. En in de loopbaanlessen zal zeker gekeken worden waar iemand geschikt voor is, waar of wat iemand verder uit zal moeten diepen. Wat bij je past.”

Bij Artiest tellen alle optredens en zelfs repetities als stage. A. zegt het zo: “iedere klus die zij doen, is een klus, is een stage.” Het is dan ook moeilijk voorstelbaar bij welk bedrijf een singer-songwriter stage zou moeten lopen. Bij de andere opleidingen komen de studenten in het bedrijfsleven van de creatieve industrie terecht voor hun stage. Bij grote en bij kleinere bedrijven die ieder weer hun voordeel en hun nadeel hebben voor de student. Bij kleinere bedrijven maakt de student het hele spectrum van werkzaamheden mee, bij de grotere bedrijven krijgen de stagiaires vaker een specifieke taak toegewezen. Zij zullen dan voor het behalen van andere beroepscompetenties en – vaardigheden weer een andere stage moeten vinden.

Wat dat betreft heeft de huidige student en dus ook het Creative College niet te klagen. De markt van de amusements- en entertainmentindustrie groeit nog steeds: “Het is zelfs zo dat het aantal stageplekken [...] voor de creatieve industrie met 26% is toegenomen. Afgelopen jaar. Dus dat is echt gigantisch.”

Conclusie en discussie

Het antwoord op de hoofdvraag: is het wenselijk om binnen de curricula van de creatieve mbo-opleidingen van ROC MN ruimte te creëren die van de deelnemers vaardige professionals maakt mét een brede culturele achtergrond?, moet na analyse van de resultaten negatief beantwoord worden. Dat wil zeggen, ten eerste, die ruimte hoeft niet meer gecreëerd te worden want die wordt in het curriculum al ingevuld; ten tweede gaat men er van uit dat studenten die met een diploma de opleiding verlaten, vaardige professionals zijn en ten derde vindt men een uitgebreide kennismaking met- en voorbereiding op de beroepen na de opleiding belangrijker dan een brede culturele achtergrond.

Meer in detail ligt het antwoord verscholen in *de antwoorden op de deelvragen*. Deelvraag 1 ging over het begrip 'vaardige professional'. We hebben gezien dat deelnemers die een creatieve mbo-opleiding verlaten gekwalificeerd kunnen worden als vaardig en als professional als ze progressie hebben laten zien op een hele lijst van competenties. Met name als ze creativiteit kunnen paren aan ondernemerszin en kostenbewustzijn hebben ze goede kansen. Tijdens de opleiding dient de deelnemer ongeveer even veel tijd te besteden aan zijn persoonlijke ontwikkeling als aan vakinhoudelijke vaardigheden.

Voor de term 'brede culturele achtergrond' hebben we gekeken naar een drietal wenselijkheden. We hebben geconstateerd dat het niet al te belangrijk gevonden wordt dat deelnemers/studenten een visie op kunst ontwikkelen, ook al gaan ze in de toekomst werken in een 'artistieke' omgeving. "Zij zijn zelf de kunst", zegt een van de respondenten. Zij komen te werken in de amusements- en entertainmentindustrie en die wordt niet onmiddellijk geassocieerd met (hoge) kunst. Daarnaast zijn alle respondenten het met elkaar eens over de wenselijkheid van algemene kunsthistorische kennis: die is alleen van belang als het ter sprake komt. Een beetje filmgeschiedenis bij audiovisuele producties, een stukje geschiedenis van de popmuziek bij de Popacademie en wat referentiepunten over videoclips en games bij de mediavormgevers. Waar het van pas komt en docentafhankelijk zit kunstgeschiedenis wel in het curriculum van de creatieve opleidingen maar als apart vak en van a tot z wordt niet als zinvol ervaren, mede gezien de toch al hoge druk op het programma dat teruggebracht moet worden van vier naar drie jaar. Ten slotte vinden de respondenten het belangrijker dat deelnemers een goed beeld krijgen van het toekomstige beroep door potentiële werkgevers en instellingen de school in te halen en deelnemers de school uit te sturen op stage en andere ervaringsplekken, dan het overbrengen van de geschiedenis van het eigen beroep. Belangrijkste reden hiervoor is de relatief jonge geschiedenis van het merendeel van de beroepen in de creatieve industrie.

De breedte van de culturele achtergrond wordt voornamelijk bepaald door de 'inhoud' van het beroep. Algemene kunst(historische)-educatie wordt als niet zinvol beschouwd. Eventuele extra tijd en ruimte in het rooster zou eerder besteed worden om per opleiding de diepte in te gaan dan die opleiding een bredere oriëntatie te geven. Samenvattend kan gesteld worden dat het 'kunstgehalte' van de opleidingen van het Creative College van ROCMN gering is en pragmatisch wordt ingevuld. Voor een deel zal dit eigen zijn aan het middelbaar beroepsonderwijs, voor een ander deel – zoals in de inleiding al gesuggereerd – is het werkveld wellicht niet gebaat bij professionals met een brede

culturele achtergrond, mede omdat in de amusements- en entertainmentindustrie financiële en commerciële belangen meer op de voorgrond staan dan ideële en artistieke waarden.

Terugblikkend op het onderzoek zou ik de hoofd- en deelvragen scherper formuleren. Het 'kunstgehalte' van diverse creatieve mbo-opleidingen deduceren uit interviews met 4 betrokkenen is een tamelijk onbegonnen zaak. De interviews zeggen meer over de geïnterviewden en hun visie op creatieve mbo-opleidingen dan over die opleidingen zelf. In die zin zouden de interviews gebruikt kunnen worden als uitgangspunt voor scherpere vragen aan een grotere groep docenten en voor het maken van een enquête onder studenten van bedoelde opleidingen, bijvoorbeeld over het idee van B. dat 'spelen' met de stof als methode gebruikt wordt om de student zelfvertrouwen te geven waardoor deze creativiteit kan ontwikkelen. In een *vervolgonderzoek* zou, denk ik, meer aandacht gegeven moeten worden aan de tevredenheid van de studenten over hun opleiding, over hoe belangrijk zij het vinden om in lessen met kunst in aanraking te komen. Daarenboven zal onderzoek onder alumni van deze opleidingen wellicht kunnen aantonen of het kunstgehalte 'voldoende' is gebleken in de beroepspraktijk.

Literatuur

Amsenga, J., 2006. Het Nederlandse gildewezen. *Historisch Nieuwsblad* 6, 2006. Geraadpleegd op: <http://www.historischnieuwsblad.nl/nl/artikel/6829/het-nederlandse-gildewezen.html>

Baarda, D.B., De Goede, M.P.M., Teunissen, J., 2009. *Basisboek Kwalitatief Onderzoek. Handleiding voor het opzetten en uitvoeren van kwalitatief onderzoek*. Groningen/Houten: Noordhoff Uitgevers.

Buisman, M., Dungen, S. van den, 2012. *De kunst van het kiezen. De loopbaan van creatieve mbo'ers*. Utrecht: Expertisecentrum Beroepsonderwijs.

Bussemaker, J., Toespraak minister Bussemaker bij conferentie *Cultuureducatie met kwaliteit*. Toespraak | 13-06-2013. Geraadpleegd op: <http://www.rijksoverheid.nl/documenten-en-publicaties/toespraken/2013/06/13/toespraak-minister-bussemaker-bij-conferentie-cultuureducatie-met-kwaliteit.html>

Gerwen, R., van, 2008. Immorele kunst als het geweten van onze cultuur. In: *Kennis en kunst*. 'sHertogenbosch: Kruithuis Reeks, p.89-113

Haanstra, F., 2001. *De Hollandse Schoolkunst. Mogelijkheden en beperkingen van authentieke kunsteducatie*. Utrecht: Cultuurnetwerk Nederland. Geraadpleegd op: http://www.cultuurnetwerk.nl/producten_en_diensten/publicaties/pdf/schoolkunst.pdf

Haanstra, F., 2011. Authentieke kunsteducatie: een stand van zaken. *Cultuur+Educatie* 31, p. 8-35. Geraadpleegd op: http://www.cultuurnetwerk.nl/producten_en_diensten/publicaties/pdf/cpluse31.pdf

Ijdens, Teunis, 2010. Inleiding op creatieve mbo-opleidingen tussen talentontwikkeling en arbeidsmarkt. *Cultuur+Educatie* 29, p. 8-30.

Keuning, H., z.j. *De kleine Vasari. De levens van de grote schilders, beeldhouwers en architecten*. Geraadpleegd op: <http://www.vasariklein.nl/125089721>

MBO Raad, 2010. *Mbo in feiten en cijfers*. Uitgave: MBO Raad. Geraadpleegd op: <http://www.mboraad.nl/?product/118272/Mbo+in+feiten+en+cijfers.aspx>

Nieuwkuijk, I., 2012. *Overzicht competenties en wat ze inhouden*. FNV Professionals. Geraadpleegd op: <http://www.fnvprofessionals.nl/competenties-lijst/>

Ros, B., 2010. Brede cultuureducatie in het mbo. *Cultuur+Educatie* 29, p. 102-119

Wijnen, H., 2010. Mbo Artiest in uitvoering. *Cultuur+Educatie* 29, p. 32-49

Bijlagen

1 Interviewvragen

Interviewvragen 'kunstgehalte' creatieve mbo-opleidingen:

Wie bent u? Naam, leeftijd, functie, hoogst genoten opleiding, korte loopbaanbeschrijving.

De opleiding.

- Welke lessen geeft u? Binnen de opleiding (naam, niveau opleiding)? Aan welke studenten (gem. leeftijd, vooropleiding)?
- Hoeveel studenten beginnen jaarlijks aan deze opleiding? Hoeveel stromen er jaarlijks uit met een diploma? Hoeveel daarvan stromen er door naar een hogere opleiding?
- Gaat de rest werken? In de richting waar deze opleiding voor kwalificeert? Welke kwalificaties heb je daar voor nodig?
- Selecteert u de studenten aan de poort? Zo ja, waarop? Deze opleiding leidt op voor een beroep in de 'creatieve industrie'. In hoeverre wordt er in de opleiding aandacht besteed aan die industrie? En aan kunst en cultuur in het algemeen? Aan wat voor eisen moet je voldoen om goed te worden in die industrie?

Het curriculum.

- Hoe zit het bereiken van die kwalificaties in de opleiding verwerkt (bij welke vakken leren ze wat)? Kunt u alle vakken opnoemen die de studenten in het verloop van de opleiding succesvol moeten afsluiten? Welke vakken vindt u het belangrijkste? Mist u nog vakken?
- Stel: het curriculum wordt plotseling, kostenneutraal met 4 uur per week uitgebreid. Welke vakken zouden daar dan in gegeven moeten worden?
- Van 2001 tot 2006 bestond er de Regeling Cultuur en School voor de Bve-sector. Doel: alle studenten op alle mbo-opleidingen zouden kennis moeten maken met kunst en cultuur. Zou dat voor studenten van het Creative College niet nog steeds moeten gelden? Waarom?
- Vindt u / is het wenselijk algemene lessen kunst en cultuur in het curri op te nemen? Waarom wel / niet?

De student.

- Kunt u uw studenten kort typeren? Zijn het vooral Doeners (concreet ervaren), Denkers (waarnemen en overdenken), Dromers (analyseren en abstract denken, meerdere perspectieven, creatief) of Beslissers (gestructureerd experimenteren)?
- In jullie voorlichtingsmateriaal en op de website komt veelvuldig het woord 'creatief' voor. Jullie eisen bijna dat nieuwe studenten over creativiteit beschikken. Waarom ligt daar zo'n nadruk op? Kun je creativiteit aanleren?
- Zijn deze studenten geïnteresseerd in kunst? (waarom niet/hoe wordt dat zichtbaar?)
- Is het wenselijk dat ze dat wel zijn bij zo'n opleiding als deze? Waarom?

Het beroep.

- Krijgen de studenten kennis aangereikt over het beroep? Hoe? Denkt u dat er naast vakkundige vaardigheden nog andere kwaliteiten nodig zijn om een goede beroepsbeoefenaar te worden? Welke?
- Worden de studenten gestimuleerd om verder te kijken dan 'de eerste beroepsuitoefening', om maw iets anders te gaan doen of het beroep naar hun hand te zetten? Zijn de stages helemaal in het verlengde van de opleiding en een goede

voorbereiding op het beroep? Waar lopen de studenten zoal stage? Kunnen ze daar voldoende hun artistieke/creatieve ei kwijt of is het alleen maar oefening voor het beroep later?

- Is het voor de studenten van belang om de geschiedenis van het beroep te kennen?
- Hoe is het over het algemeen gesteld met de werkgelegenheid in deze (creatieve) sector? Worden er niet teveel mensen opgeleid in deze sector? Worden ze opgeleid tot ZZP'er of gaan de meesten juist onder een baas werken?

Zo dankuwel. Dat waren de vragen voor het onderzoek. Nog even een meer persoonlijke vraag:

- Op een schaal van 1 tot 10, hoe belangrijk is kunst voor u? Kunt u aangeven waarom? Bezoekt u musea? Welke, Hoe vaak? Heeft u kunst in huis? Wat zoal? Heeft u een favoriet kunstwerk?

2 Professionele eigenschappen

Aanpassingsvermogen

Je blijft efficiënt werken onder wisselende omstandigheden door je steeds aan te passen aan de omgeving, taken, verantwoordelijkheden, en/of mensen.

Discipline

Discipline wil zeggen dat je de regels en procedures binnen je bedrijf of organisatie kent en je daarnaar voegt. Heb je problemen of zijn er zaken onduidelijk, dan wend je je tot degene die daarvoor verantwoordelijk is. Het betekent ook dat je voor jezelf regels kunt opstellen en je daar aan houden.

Accuraat

Accuraat wil zeggen dat je streeft naar nauwkeurigheid. Je probeert fouten te voorkomen en ziet erop toe dat de taken binnen je bedrijf grondig, geordend en zorgvuldig worden uitgevoerd.

Creativiteit

Als je creatief bent, bedenk je originele ideeën, oplossingen en methoden voor je werksituatie. Ook ontwikkel je nieuwe werkwijzen waarmee bestaande werkwijzen verbeterd of vervangen kunnen worden.

Anticiperen

Anticiperen wil zeggen: vooruit lopen op en herkennen van situaties en verhoudingen. Als je goed kunt anticiperen lever je een grote bijdrage aan zowel de ontwikkeling van je bedrijf of organisatie, als het werkklimaat.

Durf (risico's durven nemen)

Je durft risico's te nemen om een bepaald gunstig resultaat te bereiken, ook als dat nadelige gevolgen kan hebben voor je eigen situatie.

Besluitvaardig

Besluitvaardig zijn wil zeggen: dat je beslissingen durft te nemen. Je maakt beslissingen door het ondernemen van acties of door een oordeel te geven over bepaalde zaken.

Doorzettingsvermogen

Doorzettingsvermogen wil zeggen dat je krachtig vasthoudt aan een bepaald idee of actie. Je stopt pas als je je doel hebt bereikt. Tenzij dit redelijkerwijs niet haalbaar is.

Initiatief

Initiatief nemen wil zeggen: uit eigen beweging, zonder aansporing van buitenaf, actie ondernemen of actie in gang zetten, in plaats van af te wachten.

Flexibel

Flexibel zijn wil zeggen: je eigen houding en opvattingen vrijwillig aanpassen aan veranderende omstandigheden in je werkomgeving.

Energiek

Energiek zijn wil zeggen: een goed uithoudingsvermogen hebben, vitaal zijn, en lange tijd achtereen kunnen presteren wanneer je baan dit van je vraagt.

Loyaal aan organisatie

Als je loyaal bent aan je bedrijf of organisatie, stem je je eigen gedrag af op de behoeften, prioriteiten en doelen daarvan.

Integriteit

Met integriteit - of integer handelen - wordt bedoeld dat je je functie adequaat en zorgvuldig uitoefent, met inachtneming van je verantwoordelijkheden en de geldende regels.

Omgevingsbewustzijn

Als je omgevingsbewust bent, beschik je over een goede kennis van organisatorische, maatschappelijke en politieke ontwikkelingen of andere omgevingsfactoren (binnen of buiten je bedrijf of organisatie). Deze kennis benut je effectief voor je eigen functie of je bedrijf/organisatie.

Resultaatgericht

Wie resultaatgericht is, spant zich actief in om concrete resultaten en/of doelstellingen te halen. Bij tegenslagen geef je niet op en houd je de uitgezette lijn voor ogen.

Verantwoordelijk

Als je verantwoordelijkheidsgevoel hebt, ben je je ervan bewust dat de taken of plichten van zowel jezelf als anderen in je bedrijf of organisatie naar behoren moeten worden uitgevoerd.

Zelfstandig werken

Je voert je werk goed uit, zonder ondersteuning of toezicht van anderen.

Onafhankelijkheid

Onafhankelijke mensen vinden het heel belangrijk dat ze hun werk naar eigen inzicht kunnen organiseren. Ze zijn uiterst zelfstandig, en soms een beetje eigengereid. Er zitten positieve en negatieve kanten aan onafhankelijkheid. Mensen die ervan houden onafhankelijk te zijn, passen bijvoorbeeld niet altijd goed in een team en zijn soms moeilijk aan te sturen. Anderzijds zijn ze niet snel van hun stuk te brengen, en zijn ze dus geschikt voor functies waar standvastigheid en een zekere strengheid vereist is.

Ondernemend

Ondernemend zijn betekent dat je tot actie bereid bent. Je blijft niet stil zitten als er iets moet gebeuren, maar gaat meteen aan de slag.

Ambitieuus

Er bestaat waarschijnlijk geen woord dat méér gebruikt wordt in vacatureteksten dan het woord ambitieus. 'Ambitieuze bladenmaker gezocht', 'Verkoper met ambitie gevraagd', 'Welke ambitieuze durfal komt ons team versterken?'. Wat zoeken ze precies, die bedrijven die zo driftig op zoek zijn naar ambitieuze werkpaarden?

Collegialiteit

Collegialiteit houdt in dat je je collega's helpt en ondersteunt wanneer dat nodig is en rekening houdt met hun behoeften en belangen. Hierdoor lever je een positieve bijdrage aan de (werk)sfeer op de afdeling en de organisatie.

Betrokkenheid

Betrokkenheid (ook wel commitment) wil zeggen dat je je verbonden voelt met de organisatie waarvoor je werkt en het werk dat je doet. Je hebt wat je noemt 'hart voor de zaak' en spant je in om de doelen te behalen die de organisatie nastreeft.

Kostenbewust handelen

Kostenbewust handelen houdt in dat je in je denken én je doen gericht bent op een optimaal gebruik van tijd, geld en andere middelen. Je bent je bewust van het budget of de (project)begroting en houdt in de gaten dat er geen kostenoverschrijding ontstaat. Je hebt oog voor financiële consequenties en probeert daar waar mogelijk kosten te beperken.

Zelfvertrouwen

Zelfvertrouwen is het vertrouwen dat je in je eigen kunnen hebt; het geloof dat je op eigen kracht taken aankunt en met tegenvallers kunt omgaan. Zelfvertrouwen werkt positief door in je leven, want hoe meer zelfvertrouwen en zelfrespect je hebt, hoe beter je je voelt en hoe positiever anderen tegen je aankijken.

Overwicht

Mandela heeft het, Clinton ook. Wanneer zij een besluit nemen, is er niemand die protesteert. Wanneer zij iets zeggen, luistert iedereen aandachtig.. Ze beschikken allebei over een natuurlijk overwicht. Overwicht wil zeggen dat je van nature invloed uitoefent op anderen en als autoriteit geaccepteerd wordt.

Authenticiteit

Bedrijven en instellingen hechten steeds meer waarde aan 'authentieke' medewerkers. Omdat zij dichter bij zichzelf staan en werken vanuit hun diepste zingeving, zijn zij vaak succesvoller dan hun niet-authentieke collega's. Wat is authenticiteit precies? Kun je het ontwikkelen en zo ja, hoe dan?

Zelfbeheersing

Zelfbeheersing wil zeggen dat je in sterk emotionele situaties in staat bent met je eigen emoties om te gaan; je hebt controle over je eigen gedrag, slaagt erin wensen, behoeften en driften in de hand te houden en je weet escalaties te voorkomen. Je weet dus niet alleen wat het juiste is om te doen, je handelt er ook naar.

Sociabiliteit

Onder sociabiliteit wordt je vermogen om (nieuwe) sociale contacten aan te gaan bedoeld. Ben je erg sociabel, dan vind je het leuk om in het gezelschap van anderen te verkeren, stap je probleemloos op mensen af en meng je je gemakkelijk in gezelschap.

Kwaliteitsgerichtheid

Kwaliteitsgerichtheid wil zeggen dat je hoge eisen stelt aan je eigen werk en dat van anderen en voortdurend streeft naar verbetering ervan.

Leervermogen

Leervermogen is de mate waarin je nieuwe informatie in je opneemt en deze vervolgens effectief toepast in allerlei (werk)situaties. Leervermogen houdt dus meer in dan het reproduceren van feitelijke kennis uit een boek of opleiding. Het gaat ook om het toepassen van de kennis die je hebt en het willen leren van de dingen die je doet en ondervindt.

Aandacht voor details

Aandacht voor details houdt in dat je in je werkzaamheden niet alleen op de grote lijnen let, maar ook oog hebt voor 'kleinigheden'. Deze competentie is vooral belangrijk in functies waarbij het over het hoofd zien van kleine dingen grote gevolgen kan hebben. Denk bijvoorbeeld aan functies in de financiële dienstverlening waar een nulletje te veel of te weinig het faillissement van een bedrijf kan betekenen. Of in de gezondheidszorg, waar de verkeerde dosering van een medicijn het verschil tussen leven en dood kan zijn.